

Alivinnan á einum vegamóti

Fríu marknaðarkreftirnar ongantíð virkað í Føroyum

Alivinnan, sum framleiðir eit stórt útflutningsvirði á einum sera sunnum grundarlag við ongum almennum stuðli, men ovmikið av almennum forðingum, er um at líða "rentudeyðan" skrivur Jákup Nielsen, stjóri í Føroyar Tess í grein í blaðnum "Alarin"

Jákup Nielsen heldur ikki, at fríu marknaðarkreftirnar nakrantíð hava havt høvi at virka í Føroyum.

At alingin er illa fyri eru øll samd um, men ikki hvi. Sjálvsagt er røkenskapur ein livsneyðug fyrirtreyt, men tað er nógv annað, ið bilar.

Eg fari niðanfyrir at vísa á nakrar av teimum ytru darvandi karmum, ið alivinnan noyðist at virka innan.

Aling og bygdamening

Tá farið var undir at reka alivinnu í Føroyum, var eitt av teimum politisku endamállum, at alivinnan skuldi vera ein týðandi partur í føroyskum bygdameningarpolitikki. Politiskur landsstýrisin var frá fyrstan tíð, at nógvar smáar eindir skuldu fáa smærri loyvi, heldur enn at geva nøkrum fáum stór loyvi. Soleiðis hevur landsstýrið longu frá fyrst í 80-unum lagt forðingar fyrri ratið og rakstri av alivinnuni.

Smoltstøðir

Eitt nú smoltstøðirnar. Tær, ið liggja Væl fyri hvat viðvíkur vatntilgongd o.a., hava ikki fingið loyvi at framleiða tær nógdir av smolti, tær hava verið færar fyrri. Hetta samstundis sum myndugleikarnir hava sett bann fyrir at flyta inn livandi smolt úr Noregi ella Íslandi.

So er tað smoltprísurin, hann hevur verið ásettur av Aliráðnum og landsstýrinum, partvis í samráð við Havbúnaðarfelagið. Seluprísurin hevur verið settur eftir teirri treyt, at hann skuldi livbjarga smám og kostnaðarmiklum smoltstøðum.

Í einum tilmæli til Aliráðið frá norska granskningarstovnum Akva-forsk í 1986, verður mælt til afturat teimum 11 smáu smoltstøðum, ið tá vóru, at byggja tvær stórar smoltstøðir, har álitandi vatnkeldur eru (Miðvágur og Eiði). Hóast

tíligt tilmæli heldur landsstýrið fram at veita smá smoltloyni á støðum, har vatntilgongdin er avmarkað. Smoltstøðirnar noyðast at gera dýrar ílegur í pumpur, filter, súreviskipanir, ið tryggja, at vatnið kann endurnýtast. Ikki verður tað betri av, at alistøðirnar ynskja stórra og stórra smolt 50-80 g móti 30 g fyrr.

Alibrúkin

So til sjálv alibrúkin. Eisini tey skulu lúka treytum hvat kapasiteti viðvíkur. Støðdin á teimum fyrstu alibrúkinum lá um 10.000 m³ og niðureftir.

Hesar avmarkingar merkja, at framleiðslukapasiteturin bert er optimalur teir mánaðar, tá størsta nøgðin av fiski er í brúkinum.

Sum øllum kunnugt, er grundarlagið undir hvørjum einstøkum alibrúki tann virðisøkning, ið fer fram dag um dag, meðan fiskurin veksur. Væksturinn er ein prosentpartur av samlaðari fiskanøgð pr. tíðseinheit. Altsó stór fiskanøgð stór virðisøkning.

Í uppleggi til alilóg grein 3, punkt 4 frá Aliráðnum er púra greitt hvat endamálið er og hugsjónin er

— Man hevur eitt ynski um smáar alistøðir, til tess at kapitalurin av stórplassunum ikki umvegis skal vera neyðugur.

Aliráðið ger eisini vart við, at verða loyvi givin kapitalsterkum at gera stórar alistøðir, ið taka bróðurpartin av tí tæntastuðði, ið er til taks, verður ein avleiðing helst, at tær smáaru støðirnar ikki fara at klára seg. (Kelda: Tilmæli til landsstýrið "Aling í Føroyum", Aliráðið 1988).

Sjálvskaptir trupulleikar

Hetta at velja smáar avmarkaðar eindir er ein

politikkur, ið ikki verður rikin av teimum, vit kappast við. Avleiðingarnar kenna vit:

— Smoltprísir uppá 17-24 kr./stk. (Í Noreg er smoltprísurin ca. 7-12 kr.)

— Tann støðugi vøksturinn í nógð hevur gjørt, at smoltframleiðslan framvegis ikki klárar at nækta eftirspurningin.

— Føroysku alibrúkin hava vegna ríkna politikkinn ikki verið før fyrir at konsolidera seg tey fyrstu árin. Nú standa hesi í kapping við stórar kapitalsterkar fyrirkuruttanfrá, ið nýta allar fyrimurnirnar, ið fylgja við stórbúki.

Hesir trupulleikar eru skaptir av landsins myndugleikum.

Aling og marknaðarkreftir

Í londunum uttanum okkum, verður alivinnan rikin sambært fríu marknaðarkreftum. Framleiðslan er stýrd av eftirspurningi og útboði, og framleiðarar, ið ikki standa seg í kappingini, fara skjótt á húsagang.

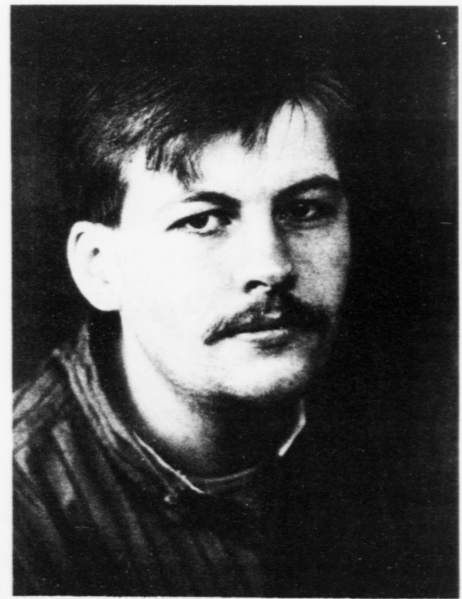
Í Føroyum hava fríu marknaðarkreftirnar ongantíð fingið høvi at virkað. Eftir stutta tíð hevur roynt verið at grundleggja eina alternativa framleiðslu við nógvum og smáum brúkinum. Hesin politikkur, ið mest av øllum minnir um »Planekonomi«, er sum omanfyri frágreitt um at gera av við tey annars sunnu alibrúkin her.

Figgjarmøguleikarnir, hvussu er við teimum — teir eru út av lagi vána-ligir. Hjálpi frá tí almenna hevur verið lán og í einstøkum førum veðhald frá lánarar og Menningar-grunninum. Hyggja vit at lánitreytum annars, er rentan sum vanlig banka-útlánsrenta, meðan trygdin (fyrsti veðrættur) er sum hjá einum sparikassa. Í restandi kapitaltrevin —

uml. 80% — figgja bankarnir við kassakreftum, og leverandørar til alivinnuna figgja ein part.

Øll vita vit, at kassakreftur er sera kostnaðarmikil, og stak óhóskandi til eina vinnu við langari framleiðslutíð uml. 20-27 mánaðar. Eitt vanligt alibrúk rindar 1,2-1,8 mió. í rentum og provisiónum. Figgjarkostnaður verður við hesum tølum uml. 7-11 kr./kg. rokna vit við eini árligari framleiðslu uppá 150-180 tons, sum vanligt er á einum meðal føroyskum alibrúki.

Í teimum londum, vit kappast við, fær ein fyrirtøka, ið framleiðir eitt hvørt til útflutnings, laga-liga figging. Langfreistað lán til lágur rentur. Tað fáa eisini jarðarbrúkarar og húsbýggjarar í Føroyum. Men ikki alivinnan, hon rindar tvørturímóti stórar toll- og avgjaldsupphæddir til landskassan, og betur harvið um gjaldfori landskassans.

Mynd: Thomas/Alarin.

Jákup Nielsen, stjóri í Føroyar Tess: Í Føroyum hava fríu marknaðarkreftirnar ongantíð fingið høvi at virka

Fekk eitt alibrúk t.d. eitt lán, við neyðugari trygd, uppá 10 mió. kr. til 10% í rentu, hevði rentu-byrðan verið uml. 1 mió. árliga, og minkaði honum samsvarandi niðurgjalding. Í dag er rentu-byrðan nærum tann dupulta fyri somu lániupphædd.

Rentudeyði

Ein kann mynda sær ta støðu, eitt húski hevði komið í, um tey ikki fingi móguleika at umfiggja eitt byggilán, tá ið sethús teirra vóru liðug. Hevði henda familjan ikki eina sera høga inntøku ella eitt byggilán langt undir vanligan byggikostnað í dag, so leið henda neyðsara familja ein figgarligan

deyða, sum er nevndur »rentudeyðin«.

Alivinnan, sum framleiðir eitt stórt útflutningsvirði á einum sera sunnum grundarlag við ongum almennum stuðli, men ovmikið av almennum forðingum, er um at líða »rentudeyðan«.

Alivinnan hevur brúk fyrir einari lagaligari langfreistaðari figging (5-6 ár), fyrir at fáa figgingarkostnaðin pr. framleitt kg niður á tað støði, ið kappingarfelagar okkara hava (3-6 kr. pr. framleitt kg.)

Tíverri sýnist hetta sjónarmið ikki at vinna frama millum tey, ið mynda landsstýri okkara.

Jákup Nielsen

Heksabrenning í Sandágerði

Góðu tit, sum skipaðu fyrri miðsmarhaldinum í Sandágerði friggjakvöldið.

Leitaði mær saman við soninum oman í tí góða veðrinum, og nógv fólk var komið saman. Jógvann Arge við mikrofonini, kakao og bollar, sangur og dansur og dyggjandi vát børn — alt var sum tað plagar.

Men eg havi hug at gera eina viðmerking til tann — nýggja — siðin at brenna eina dukku/kvinnu/heks á bálinum.

Bálið var rættiliga stórt, professionelt sett upp av royndum skótum og ovast uppi, bundin fest til ein trækross, hekk ein dukka.

So vist spældi kirkjan ein aktivan leiklut, tey fleiri hundrad árin heksir, t.e. vanligar kvinnur, vóru brendar á báli, og kanska var tað henda samansetingin — kvinnan á krossinum — sum gjørdi, at tað varð í so veruleikakent, í hvussu so er for tað mær kalt niður eftir bakinum, tá ið nøkur fólk klappaðu, í tí hon datt niður í logarnar.

Symbolsktt ella ei — hvør rættisaktaður persónur hevði funnið upp á at skipa fyrir hugnaløtu rundan um ein symbolskan krematorium, sum jødar og onnur vóru brend í?

At siðurin at brenna »heksir« á báli á hásumri er gamal aðrastaðni, ger hann ikki minni barbarisk-

tjak og meningar

Vit gera lesarar okkara varugar við, at treytin fyrir at fáa lesarabrev upptikin undir hesum teignum er, at blaðstjórnin veit, hvør hevur skrivað brevini.

an og óhugnaligan.

Tí — brennið mál, men latið tær ólukkuligu »heksirnar« hvíla í øsku teirra.

Kirsten Brix